НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
професійної освіти і навчання

ЗБІРНИК МАТЕРІАЛІВ XI ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ (ЗВІТНОЇ), ПРИСВЯЧЕНОЇ 25-РІЧЧЮ НАПН УКРАЇНИ

Київ – 2017

ЗМІСТ

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МОДЕРНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ 15

Нелля Ничкало
МЕТОДОЛОГІЧНЕ ДОЗРІВАННЯ ДОСЛІДНИКІВ У НАУКОВИХ ШКОЛАХ 15

Микола Кучинський
МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2020 РОКУ 22

Валентина Радкевич
МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НАУКОВИЙ СУПРОВІД 27

Ольга Щербак
НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ 32

Тетяна Поліщук
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ.....35

Андрій Козак
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ НАСТУПНОСТІ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ.....37

Дмитро Гоменюк
РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ АВТОТРАНСПОРТНОЇ ГАЛУЗІ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТНОГО НАВЧАННЯ 41

8. Створення не менше одного модернізованого центру професійної освіти багатопрофільного спрямування у кожному регіоні.
9. Створення незалежних центрів оцінювання професійних кваліфікацій не менше як за п'ятьма професіями загальнодержавного значення.
10. Розроблення концепції розвитку освітньо-кваліфікаційного рівня молодшого спеціаліста як вищого ступеня професійної освіти.

Запропонована модель модернізації професійно-технічної освіти надає можливість реалізувати принцип багатоканального фінансування потреб професійно-технічної освіти, поєднати зусилля і можливості державно-приватного партнерства з метою створення інноваційного закладу професійної освіти з широкими автономними правами та можливостями для забезпечення перспективного професійного становлення молоді відповідно до потреб регіонального та загальнодержавного ринків праці та розвитку особистості.

МОДЕРНІЗАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ І НАВЧАННЯ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: НАУКОВИЙ СУПРОВІД

Валентина Радкевич,
директор Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
доктор педагогічних наук, професор, дійсний член НАПН України

Однією з п'яти цілей Середньострокового плану пріоритетних дій Уряду країни до 2020 року є побудова конкурентоздатної вітчизняної економіки й забезпечення щорічного сталого зростання на рівні 4-5% ВВП [1].

У реалізації окреслених в цьому документі цілей і завдань важлива роль відводиться людському капіталу. Йдеться, насамперед, про сукупність сформованих і розвинених у людей здібностей, особистих рис, мотивацій, знань, досвіду тощо, які ними використовуються в економічній діяльності, сприяють забезпеченню продуктивності праці, а також зростанню власного та національного доходів. Відповідно, актуалізується значущість ініційованої Міністерством освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України освітньої реформи, що сприятиме інноваційному розвитку всіх підсистем освіти й зокрема трансформації професійно-технічної освіти в ефективну систему професійної освіти і навчання, максимально наближеної до потреб ринку праці у кваліфікованих і професійно мобільних фахівцях, а також до особистих потреб різних цільових верств населення у професійному навчанні та професійному розвитку впродовж життя. Зафіксувати означену трансформацію з урахуванням міжнародного досвіду та регламентувати

подальший розвиток системи професійної освіти і навчання покликані законопроекти «Про освіту», «Про професійну освіту».

У цьому контексті важливе значення мають результати наукового пошуку співробітників Інституту професійно-технічної освіти НАПН України з теми «Розвиток систем професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу». Цінним для творення вітчизняного освітнього законодавства є науково обґрунтовані ними тенденції, моделі та принципи розвитку європейських освітніх систем. Зокрема, це: відповідальність держави за професійну освіту і навчання, особливо за рівний доступ до професійної освіти; навчання на основі продуктивної діяльності як обов'язковий компонент програм професійної освіти; різнорівневий контроль якості професійної освіти за допомогою професійних і освітніх стандартів, розроблених на компетентнісній основі; взаємозв'язок загальної середньої та професійної освіти тощо.

З урахуванням європейського досвіду уможливлюється створення нової моделі підготовки майбутніх фахівців, що передбачатиме дві взаємопов'язані складові: економічну і соціальну. Зокрема, економічна складова має максимально враховувати потреби і вимоги національного та регіональних ринків праці, що розвиваються, у професійно компетентних фахівцях відповідно до Національної рамки кваліфікацій. Соціальна складова моделі має бути спрямована на: задоволення потреб різних цільових груп населення в оволодінні частковими і повними кваліфікаціями з урахуванням особистих здібностей і можливостей; залучення до професійної освіти учнівської молоді, яка не отримала загальної середньої освіти; забезпечення умов для безперервного професійного розвитку дорослого населення, професійного навчання мігрантів; розширення доступу до отримання кваліфікацій осіб з обмеженими можливостями, консультування з вибору, побудови і розвитку професійної кар'єри учнівської молоді та дорослих, а також сертифікації кваліфікацій.

Однією з характеристик успішності людини у фаховій діяльності є її професійна кар'єра, а отже, вибір напряму професійної кар'єри є одним з важливих життєвих рішень випускника загальноосвітнього навчального закладу. У реалізації завдань констатувального етапу експерименту співробітники лабораторії професійної кар'єри виходили з того, що кар'єрне консультування, в широкому сенсі, спрямоване на подолання внутрішньо-особистісних конфліктів професійного самовизначення та професійного розвитку. У більш вузькому, кар'єрне консультування учнів ПТНЗ охоплює: визначення цілей професійної діяльності, яких вони прагнуть досягти, та шляхів їх досягнення; консультації з питань складання індивідуального плану професійного і кар'єрного зростання; розроблення конкретних освітньо-професійних

траєкторій, згідно з якими вони зможуть успішно реалізувати кар'єрні плани тощо.

Результати опитування учнів ПТНЗ свідчать про різні їхні мотиви тут навчатися, зокрема: їм набридло навчатися в загальноосвітній школі (4,3%), хотіли би спростити вступ до ВНЗ, не складаючи ЗНО (18,5%), не вступили до ВНЗ (7%). Це свідчить про недієвість впливу системи професійної орієнтації учнівської молоді на вибір ними напряму майбутньої професійної самореалізації. На часі перехід до консультування учнівської молоді з професійної кар'єри. У зв'язку з цим в Інституті було вперше розроблено й теоретично обґрунтовано педагогічну систему консультування з професійної кар'єри, що охоплює такі елементи: ієрархію цілей, організаційне середовище, теоретико-методичне забезпечення, технології кар'єрного консультування, педагогічне та інформаційне забезпечення. Йдеться про створення в навчальних закладах Центрів професійної кар'єри, а також спеціалізованих інтернет-ресурсів (сайти з кар'єрного консультування, інформаційні ресурси щодо професій та попиту на них на ринку праці тощо).

У підсумку це дасть змогу сформувати в учнівської молоді кар'єрну компетентність, під якою слід розуміти інтегративну якість особистості, яка характеризується їхнім прагненням і спроможністю до професійної самореалізації на основі знань, умінь, досвіду, рефлексії, адекватного самооцінювання і планування процесу й результату професійної кар'єри.

Важливим чинником модернізації професійної освіти і навчання є використання в навчально-виховному процесі інноваційних педагогічних і виробничих технологій. Поєднати ці технології покликане проектне навчання, що дає змогу практикоорієнтувати зміст теоретичного матеріалу, активізувати і спрямувати навчальну діяльність учнів на виконання конкретного продукту.

Результати дослідження готовності педагогічних працівників ПТНЗ до проектної діяльності свідчать, що більшість педагогів (69,56%) мають середній рівень знань стосовно розроблення і використання проектних технологій. Водночас, 33,1% ніколи не залучалися до виконання проектів. Серед форм проектної діяльності учні ПТНЗ надають перевагу роботі в парах (50,8%) та роботі в малих групах (39,7%), змістом якої передбачено дослідження виробничих процесів, вирішення складних завдань, створення нового продукту тощо.

Найбільший інтерес до проектної діяльності учні виявляють на заняттях із предметів професійно-теоретичної підготовки (31,3%) і найменший – загальнопрофесійної (11,6%), що актуалізує необхідність розвитку і в учнів, і у педагогів ПТНЗ різних компонентів

(мотиваційного, пізнавального, практичного, суб'єктного) готовності до проектної діяльності. У цьому контексті важливе значення мають науково обґрунтовані співробітниками Інституту методичні засади розроблення проектних технологій професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників аграрної, будівельної та автотранспортної галузей. Для їх апробації у ПТНЗ науковці Інституту проводять вебінари, семінари-практикуми, а також тренінги щодо навчання педагогічних працівників створювати банк навчальних проектів.

Модернізована професійна освіта і навчання все більше буде ґрунтуватися на можливостях інформаційно-комунікаційних технологій. Розпочатий у 2016 році всеукраїнський експеримент з питань дистанційного професійного навчання засвідчив інтерес і педагогічних працівників ПТНЗ, і роботодавців до використання його елементів у підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації майбутніх фахівців та працюючого персоналу підприємств. Цінність дистанційного професійного навчання – в реалізації положень концепції відкритого, модульного професійного навчання, використання інтернет-ресурсів та електронної пошти, соціальних мереж, спеціального програмного забезпечення. Водночас, результати опитування 3,5 тис. педагогічних працівників ПТНЗ щодо використання технологій дистанційного навчання свідчать, що 49% респондентів ніколи їх не використовували в навчальному процесі; 15,8% мають незначний досвід використання; 6,6% часто використовують, однак, як з`ясувалося, вони мали на увазі використання в організації навчального процесу лише Інтернет-сервісів. Для підвищення рівня готовності педагогічних працівників ПТНЗ до використання технологій дистанційного навчання, в Інституті в 2016 році здійснено запуск системи дистанційного професійного навчання, на базі якої розміщено 10 дистанційних курсів, проведено значну кількість вебінарів, навчено 450 педагогічних працівників ПТНЗ, ВНЗ, загальноосвітніх навчальних закладів.

У забезпеченні якісної професійної підготовки майбутніх кваліфікованих фахівців, здатних задовольнити вимоги сучасного ринку праці, особливе значення мають наукові розробки Інституту з питань проектування інформаційно-освітнього середовища ПТНЗ. Результати опитування педагогів ПТНЗ щодо їхньої готовності до проектування інформаційно-освітнього середовища свідчать, що практично всі вони використовують ІКТ у навчальному процесі, однак, лише 53 % з них застосовують електронні освітні ресурси для проведення занять.

Готовність педагогів ПТНЗ до проектування інформаційно-освітнього середовища визначалася психологічним (52%), операційним (57%), когнітивним (76%), конативним (46%) компонентами.

У сукупності вони складають основу для вимірювання інформаційної культури педагогів професійної школи. Для підвищення рівня результативності підготовки педагогів ПТНЗ проектувати інформаційно-освітнє середовище співробітники Інституту підготували рукопис навчального посібника і контент електронного ресурсу «Інформаційно-освітнє середовище ПТНЗ»; контент електронних підручників: «Будова автомобіля», «Інформаційні системи і технології в обліку»; електронний довідник «Поради щодо використання електронних ресурсів у навчально-виховній діяльності» тощо.

На виконання Рекомендацій парламентських слухань на тему: «Професійна освіта як складова забезпечення кваліфікованого кадрового потенціалу України: проблеми та шляхи вирішення» в Інституті було створено лабораторію науково-методичного супроводу підготовки фахівців у коледжах і технікумах, що дасть змогу розгорнути дослідження методичних основ стандартизації професійної освіти молодших спеціалістів у технікумах і коледжах.

Упродовж 2016 року в Інституті здійснювалася значна експериментальна робота. Було проведено 13 експериментів, у тому числі 6 експериментів всеукраїнського рівня, 1 – академічного, 6 – рівня підвідомчої установи НАПН України. Загальна кількість експериментальних навчальних закладів, установ, організацій, на базі яких проводилась експериментальна робота – 57. Інститут співпрацює з 259 закладами, установами, організаціями України. Серед вітчизняних партнерів Інституту: Комітет з питань науки і освіти, Міністерство освіти і науки України, Департамент професійної освіти МОН України, Асоціація працівників професійно-технічної освіти, Конфедерація роботодавців України, Федерація роботодавців України, Освітній портал "ПедПРЕСА" та ін. Міжнародні партнери: Федеральний інститут професійної освіти і навчання Німеччини (BIPP), Гьоте Інститут, Німецьке товариство технічного співробітництва (GTZ), Інститут підвищення кваліфікації «Міжнародна професійна академія «Туран-Профі» (Республіка Казахстан), Республіканський інститут професійної освіти (Республіка Білорусь), Республіканський науково-методичний центр Агенції професійно-технічної освіти (Киргизька Республіка), Громадська організація «ВОЛДСКІЛЛС Україна» та ін.

Наукові розробки Інституту користуються значним попитом освітян. Про це свідчить аналіз статистики відвідувань сайту Інституту та електронної бібліотеки НАПН України. За статистикою електронної бібліотеки, загальна кількість завантажень наукових праць співробітників Інституту ПТО НАПН України становить – 57653. Про високий рейтинг установи говорять показники діяльності Інституту в наукометричній базі GoogleScholar: індекс Хірша дорівнює – 22. У рейтингу наукових колективів України (у тому числі й ВНЗ), що

формується у межах проекту «Бібліометрика української науки», Інститут займає 56 місце.

Незважаючи на вагомі здобутки та прогресивний розвиток Інституту, на сьогодні виникають певні проблемні питання, що потребують розв'язання у найближчій перспективі. Найактуальніші з них: недостатній рівень законодавчої підтримки та фінансового забезпечення професійної освіти та наукової діяльності; недосконаліть показників державної статистичної звітності у сфері професійної освіти і навчання; соціально-економічна невизначеність і падіння престижу професійної освіти та наукової праці в українському суспільстві; недостатнє соціальне партнерство у професійній освіті та реалізації наукової діяльності; обмежене залучення наукових установ НАПН України до участі в міжнародних проектах, експертній діяльності Водночас, перспективним є: популяризація місії та здобутків професійної освіти і науки у вітчизняному й зарубіжному науково-освітньому та громадському просторах; розроблення дієвих механізмів організації наукових досліджень та впровадження їх результатів на засадах соціального партнерства; розширення ініціативи й участі вчених Інституту ПТО НАПН України у розробленні та експертизі нормативно-правових документів і педагогічних інновацій в галузі освіти і науки, реалізації міжнародної проектної діяльності; започаткування перспективних наукових напрямів, практико-орієнтованих досліджень та експериментальних розробок.

Список використаних джерел:

1. Середньостроковий план пріоритетних дій Уряду/ [Електронний ресурс].-Режим доступу: ftp://91.142.175.4/nazk_files/Проект%20середньострокового%20плану_29_12_16%20на%20сайт-.pdf-:(дата звернення:06.04.2017р.). – Назва з екрана.

НАУКОВО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПЕДАГОГА ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ

Ольга ЩЕРБАК,
директор Київського професійно-педагогічного коледжу імені Антона Макаренка, доктор педагогічних наук, доцент, член-кореспондент НАПН України

У сучасних умовах економіка нашої держави набуває ознак багаторівневості, їй притаманні різні форми організації праці й зайнятості, зростають можливості малого і середнього бізнесу у виробничій та невиробничій сферах. Така ситуація актуалізує розв'язання проблеми підготовки майбутніх педагогів, здатних забезпечити високий науково-методичний і технологічний рівень

навчально-виховного процесу, спрямованого на формування професійної компетентності, високої інформаційної, економічної та екологічної культури. Йдеться про нові вимоги, нові завдання й функції професійно-педагогічної освіти щодо підготовки педагогічного персоналу нової генерації. Професійно-технічні навчальні заклади потребують якісно нових педагогів і майстрів виробничого навчання, підготовлених до організації педагогічного процесу на високому рівні педагогічної майстерності. Такий педагог має володіти високим рівнем робітничої кваліфікації, мати вищу освіту у відповідній галузі знань та практико-орієнтовану психолого-педагогічну освіту. Як суб'єкт особистісного і професійного зростання, ключова фігура у формуванні життєвої компетентності учнів, він має бути здатним усвідомлювати свою соціальну відповідальність, визначати актуальні педагогічні цілі й розв'язувати завдання, що виникають у повсякденній життєдіяльності.

В умовах, коли змінюється освітня стратегія, професійна компетентність педагога професійного навчання набуває надзвичайної важливості. А це першочергово підвищує вимоги до якості підготовки майбутнього педагога та подальшого вдосконалення його професійних компетенцій у педагогічній діяльності. Адже необхідною умовою сьогодення є не лише глибокі знання у професійній сфері та високий рівень освіченості, а й постійне поповнення та поновлення знань, високий рівень професіоналізму.

Термін «компетентність» (від латинського competentis, що означає належний, здібний) ще недостатньо визначений психолого-педагогічною літературою. Його розглядають як готовність на високому професійному рівні виконувати свої посадові та фахові обов'язки відповідно до сучасних теоретичних і практичних надбань і досвіду, наближених до світових вимог та стандартів. При цьому поняття компетентності містить набір знань, умінь, навичок і ставлень, що дає змогу педагогу досягати професіоналізму.

Професійна компетентність аналізується багатьма дослідниками як сукупність особистісних якостей, знань, умінь, що забезпечують високий рівень самоорганізації професійної діяльності, її результатів, самопізнання та саморозвиток; як складне системне утворення, що є складовою професійної діяльності вчителя і основою його майстерності та творчості. На думку І. Зязюна, „складниками професіоналізму у будь-якій професії є компетентність та озброєння системою вмінь" [1].

Професійна компетентність особистості є складним системним утворенням, основними елементами якого є: підсистема професійних знань як логічна системна інформація про навколишній і внутрішній світ людини, зафіксована в її свідомості; підсистема професійних умінь як психічних утворень, що полягають у засвоєнні людиною способів і технік професійної діяльності; підсистема професійних навичок – дії,

що сформовані в процесі повторення певних операцій і доведені до автоматизму; підсистема професійних позицій як сукупності сформованих установок і орієнтацій, відносин та оцінок внутрішнього й навколишнього досвіду, реальності і перспектив, що визначають характер професійної діяльності і поведінки фахівця; підсистема індивідуально-психологічних особливостей фахівця – поєднання різних структурно-функціональних компонентів психіки, які визначають індивідуальність, стиль професійної діяльності, поведінки і виявляються у професійних якостях особистості; підсистема акмеологічних інваріант – внутрішніх збудників, які зумовлюють потребу фахівця в постійному саморозвитку, творчості та самовдосконаленні.

Саморозвиток, самовдосконалення – процес і результат, основна рушійна сила, що рухає людину до вершин досконалості, забезпечує прогрес у формуванні особистості. Це зумовлено, з одного боку нагальною потребою суспільства у гармонійно, всебічно розвинутих особистостях, професійно піготовлених фахівцях з вищою освітою, оволодіння ними інструментарієм, технологіями, а головне – мотивацією до самоформування і самовдосконалення упродовж усього життя. З іншого боку, у природі людини закладено величезний потенціал, прагнення до самовиховання і саморозвитку, які тимчасово, з певних причин є прихованими часто від неї самої, і які потрібно знайти, пробудити, розкрити, оскільки тільки успішно саморозвиваючись і самореалізуючись, людина здатна отримувати справжню радість від життя, відчувати його сенс і бути щасливою. Самореалізація можлива, коли людина визначила її стратегії, шляхи особистісного розвитку і самовдосконалення. Важливими компонентами стратегії самореалізації є розбудова позитивної самооцінки, самовизначення, саморегуляція, самоосвіта і самовиховання.

Соціальні зміни, що відбуваються в сучасному суспільстві, по-новому ставлять питання щодо професійної компетентності педагога. Його особистість, професійна компетентність нині, як ніколи, є надзвичайно важливими умовами забезпечення ефективності процесу навчання і виховання. Суттєві зміни в характері освіти XXI століття (її спрямованість, цілі, зміст) все більш прозоро орієнтують її на „вільний розвиток людини”, на творчу ініціативу, самостійність, конкурентоспроможність, мобільність майбутнього фахівця-педагога [4, 39].

Модернізація професійної освіти потребує вдосконалення науково-методичного супроводу її розвитку, врахування прогресивних ідей зарубіжного досвіду професійної освіти і навчання, запровадження інноваційних технологій і методик підготовки висококваліфікованих

робітників та молодших спеціалістів, а також розроблення і впровадження сучасних моделей управління та фінансування, розвитку співпраці з соціальними партнерами, створення державних стандартів на засадах компетентністного підходу, підвищення престижності професійної освіти в суспільстві, удосконалення системи професійної орієнтації молоді на робітничі професії та консультування з професійної кар'єри, покращення матеріально-технічного, навчально-технічного, навчально-методичного та інформаційного забезпечення, підвищення якості педагогічного персоналу [2,90].

Список використаних джерел:

1. Зязюн І.А. Освітні парадигми та педагогічні технології у вимірах філософії освіти / І. А. Зязюн // Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. - 2011. - Вип. 1.33. - С. 22-27.

2. Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні / Нац. акад. пед. наук України; / за заг. ред. В.Г. Кременя. – Київ 2016. – 444 с., С.90.

3. Щербак О.І. Пріоритетні напрями підготовки педагогів професійного навчання з урахуванням перспектив навчання протягом усього життя / Ольга Іванівна Щербак // Педагог професійної школи. зб. наук. пр. – К., 2002. – Вип. 3. – С. 14-19.

4. Щербак О.І. Теоретичні і методичні засади професійно-педагогічної освіти: дис. … докт.. пед. наук: 13.00.04 / Щербак Ольга Іванівна. – К., 2012. – 471 с.

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЙНОЇ КУЛЬТУРИ ПТНЗ АГРАРНОГО ПРОФІЛЮ

Тетяна Поліщук,
аспірант Інституту професійно-технічної освіти НАПН України,
директор ДНЗ «Бердичівське вище професійне училище»

Рух України шляхом інтеграції у європейський простір, зокрема в освітній, вимагає вирішення багатьох проблем. Трансформаційні процеси, які відбуваються в Україні, вимагають нових підходів до управління професійно-технічним навчальним закладом з метою забезпечення його високої ефективності та конкурентоздатності. Один із таких підходів полягає у врахуванні керівниками професійно-технічних навчальних закладів аграрного профілю особливостей організаційної культури навчального закладу та визначенні основних засад її розвитку.

У зв'язку зі специфікою управління педагогічним колективом в умовах розширення управлінських функцій та неприйняття силового керування актуалізується перехід до так званого «непрямого»,